

Een tweede kans?

Het was op een ochtend in een vrouwengevangenis en ze vertelde haar verhaal. Hoe ze opgegroeid was in een onveilige thuissituatie. Hoe ze klein gehouden was en geen moment had gekend waarin thuis een vanzelfsprekend woord was. Hoe ze haar ridder op het witte paard omarmd had. Hoe ze dacht haar leven weer op de rit te krijgen in een nieuwe huiselijke omgeving. Hoe die ridder op het witte paard zich vergaloppeerde en haar belager werd. Hoe ze ertoe gekomen was om na jaren van huiselijk geweld een dramatisch besluit te nemen en een eind te maken aan de jaren van duisternis.

Wij luisterden. En het werd stil. Ik keek haar in de ogen en zag diep verdriet. Er stond een nabestaande op en zei: "ik had jou kunnen zijn".

Het was op een middag tijdens een werkconferentie van slachtofferhulp. Het onderwerp weet ik niet meer. Het zal gegaan zijn over de rechtspositie van slachtoffers en nabestaanden. Wat ik nog wel weet ik dat ik als net zelfstandig gevestigd criminoloog/victimoloog in gesprek raakte over herstelrecht met nabestaanden. Een gesprek over hoe een nietsontziende, onomkeerbare en onuitwisbare gebeurtenis, je aangedaan door een ander, je leven totaal overhoop gooit. Hoe je worstelt met je verdriet, woede, wraak en boosheid en hoe het dan verder moet. Ik luisterde, wij luisterden naar elkaar. Hoe kun je het in hemelsnaam hebben over herstel bij een levensdelict? Er is in elk geval geen gemakkelijk antwoord op die vraag die zich keer op keer opdringt: "Waarom?"

Deze en andere ervaringen zijn voor mij als criminoloog/victimoloog werkzaam binnen het herstelrecht, en misschien nog wel meer als mens, cruciaal in mijn werk. Ervaringen van mensen die weten wat geweld in een mensenleven aanricht zijn voor mij een moreel kompas. Ze maken dat ik nooit lichtzinnig over herstelrecht wil en kan praten. Ze maken ook dat ik steeds meer vanuit nabijheid wil werken. Dicht bij de ervaringen van mensen. Ver weg van de gebaande paden en lichtzinnige antwoorden.

De redactie suggereerde mij voor deze column bovenstaande titel: 'een tweede kans'. Dan is de vervolgvraag al snel gesteld: "Een tweede kans, voor wie?" "Als er zo iets als een tweede kans is, hoe ziet die er dan uit?" "En wie mogen daar iets van vinden dan?"

Detentie, voor zover niet levenslang, is gericht op re-integratie van een veroordeelde. Daarmee is de richting bepaald. Maar wat houdt re-integratie dan in?

Ik vind dat gedetineerden moeten kunnen werken aan een tweede kans. Ik vind vanuit herstelrechtelijk perspectief ook dat er andere mensen iets van die tweede kans en de wijze waarop we die invullen mogen en kunnen vinden. De gedetineerde zelf, zijn of haar netwerk (partner, kinderen, ouders en andere familie), slachtoffers of nabestaanden, de gemeenschap waar de gedetineerde uit afkomstig is en de samenleving. Re-integratie wordt daarmee een genuanceerd verhaal.

Ik denk dat de meeste gedetineerden vrijwel geruisloos terugkeren in de samenleving. Hoe anders is dat (of kan dat zijn) als het gaat om een levensdelict. De terugkeer is dan een uitermatig gevoelige en nauwsluitende kwestie. Niet voor niks wordt er momenteel gekeken naar de vraag wat terugkeer van een gedetineerde die een levensdelict heeft gepleegd in de directe omgeving van nabestaanden wel altijd mogelijk en verstandig is.

Herstelgericht werken in de eindfase van detentie en in de fase van terugkeer zou in ieder geval een open oog moeten hebben voor alle belangen die aan de orde zijn. Dan komt er in de voorbereiding van een terugkeer en het realiseren van die tweede kans heel wat kijken. Niet alleen is belangrijk de vraag waar een ex-gedetineerde zal gaan wonen en hoe hij of zij het leven buiten de muren weer oppikt, ook is belangrijk de wijze waarop het netwerk, slachtoffers en nabestaanden en de gemeenschap zichzelf kunnen voorbereiden op die terugkeer.

Als ik dat overweeg kom ik tot de afweging dat een tweede kans, hoe weerbarstig die ook is, alleen kan door al die belangen te wegen en te waarderen. Terugkeer is geen administratieve wetmatigheid, een kwestie van hanteren van tabellen en regels, maar onderdeel van een zorgvuldig vormgegeven proces van verwerken, herstellen en normaliseren (voor zover mogelijk). Terugkeer is mensenwerk.

Hoe mooi zou het zijn als een tweede kans ruimte biedt voor alle betrokkenen waarin zij, met steun van wie daarvoor nodig is, met het oog op de toekomst de kans krijgen dat te doen wat nodig is om verder leed te voorkomen en datgene te herstellen wat mogelijk is en waar behoefte aan is. Hoe waardevol zou het zijn zaken zo te regelen dat ongewenste confrontaties vermeden kunnen

worden. En hoe goed zou het zijn als betrokkenen daarbij zelf aan zet zouden zijn en anderen daar niet zonder betrokkenen over beslissen maar in wijsheid en op basis van behoeften handelen en doen wat nodig is.

Het onomkeerbare leed wordt daarmee niet teniet gedaan. Maar een tweede kans voor alle betrokkenen zou zo misschien een beetje dichterbij kunnen komen.

Gert Jan Slump